

Островка А. І.
студентка І курсу спеціальності «Початкова освіта»,
Фенцик О. М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему формування мовленнєвої компетентності молодших школярів у контексті розбудови Нової української школи, подано основні шляхи її формування. Розкрито роль інтерактивного навчання, яке передбачає активне включення учнів у мовленнєву діяльність.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, комунікативна компетенція, комунікативна компетентність, комунікативно-діяльнісний підхід до уроків української мови, інтерактивне навчання.

Надважливе завдання шкільної мовної освіти в Україні – піднесення мовної та мовленнєвої культури суспільства, озброєння молоді знанням стилістичних багатств рідної мови, виховання шанобливого ставлення до слова як до знаряддя праці, носія інформації, професійного вербального ресурсу, засобу духовного впливу, що має сприяти розвитку культури й духовності народу.

У новому Державному стандарті початкової ланки освіти серед ключових компетентностей, якими повинен оволодіти школяр, виділено: «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях...».[3, с.2].

Комунікативно компетентною особистість не народжується, вона нею стає в процесі навчання не тільки у школі, але й удосконалюється впродовж життя. Значна роль у формуванні такої особистості належить учителеві початкових класів, який закладає підґрунтя у розвитку мовленнєвих компетенцій та формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Формування комунікативної компетентності молодших школярів у сучасній лінгводидактиці розглядається як важлива суспільно-педагогічна проблема. Ретроспективний аналіз наукових

джерел свідчить, що чимало досліджень присвячено пошукові дидактичних шляхів розвитку мовленнєвих і комунікативних умінь молодших школярів. Питання комунікативної компетентності як інтегрованої властивості особистості, що включає розвинені комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування досліджено у працях Ф. Бацевича, М. Вашуленка, Н. Гез, Н. Голуб, Ю. Жукова, І. Зимньої, К. Климової, Л. Мамчур, окреслено шляхи розвитку комунікативної компетентності молодших школярів у наукових розвідках Л. Вознюк, В. Гринькова, З. Залібовська-Ільніцька, Л. Кліманова, Т. Олійник та ін.

Результати проаналізованих досліджень засвідчили широкий спектр наукових пошуків щодо проблеми формування мовленнєвої компетентності молодших школярів, проте у світлі реалізації сучасних концепцій означена проблеми ще не знайшла належного вирішення.

Метою статті є визначення шляхів формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках української мови.

Сьогодні існують різноманітні думки сучасних дослідників щодо структури поняття комунікативної компетентності та чимало інтерпретацій його визначення.

Аналіз наукових джерел переконливо доводить те, що зарубіжні науковці переважно застосовують термін «комунікативна компетенція» (*communicative competence*). Проте вітчизняні науковці використовуються дві категорії – «комунікативна компетентність», як здатність особистості, її готовність і спроможність до розв'язування комунікативних задач, та «комунікативна компетенція», що виявляється в наявності комунікативних знань, умінь, навичок і досвіді комунікативної діяльності.

У докторському дослідженні І. П. Гудзик глибоко обґрунтовано визначення комунікативної компетенції, що розглядається як здатність успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації. У роботі виокремлено складники поняття комунікативна компетенція – мовна, мовленнєва і соціокультурна компетенції [2, с. 2].

Поняття «комунікативна компетентність здобувачів початкової освіти» розуміємо як здатність дітей молодшого шкільного віку успішно користуватися усіма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письмо, говоріння) для пізнання, комунікації, впливу. Вважаємо, що процес формування комунікативної компетентності передбачає комунікативний

розвиток молодших школярів, який включає кількісне накопичення слів (збільшення словникового запасу, обсягу висловлювання) і якісні зміни у мовленні (правильна вимова, виразність, багатство, образність тощо). Проте, на нашу думку, основним критерієм інтенсивності та успішності формування комунікативної особистості є вміння розуміти, критично оцінювати усні й письмові тексти, уміння висловлювати свої думки правильно, точно та вміння правильно і оптимально використовувати свою мовленнєву діяльність у спілкуванні з іншими людьми.

Важливо розпочати формування комунікативних умінь саме в молодшому шкільному віці для поетапного подальшого розвитку. Як зазначає М. С. Вашуленко, основною метою навчання рідної мови в початкових класах є «формування й удосконалення умінь і навичок висловлюватися і спілкуватися, володіти мовою в усіх сферах і видах мовленнєвої діяльності, доступних для молодших школярів» [1, с.12].

В основі формування комунікативної компетентності молодших школярів лежить уміння слухати, розуміти, досліджувати мовлення, висловлювати та будувати його, шукати та аналізувати інформацію для задоволення своїх потреб. Тому, починаючи з 1 класу на уроках навчання грамоти, а в 2-4 класах на уроках української мови, у новій програмі передбачена робота за такими змістовими лініями: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» [6].

Формування комунікативних компетентності молодших школярів, яка є індивідуальним інтегрованим утворенням, передбачає створення міжособистісної комунікативної взаємодії, що стимулює індивідуальну активність, ініціативність, дає можливість висловлювати свої думки.

Тому цілком обґрунтованим є організація та проведення «Ранкових зустрічей» відповідно до вимог Нової української школи[5], де учні молодших класів зможуть висловлювати свою точку зору, чути відмінні думки інших людей, аналізувати їх. Ранкова зустріч дасть дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати й активно розвивати в дітей уміння та навички ефективного спілкування, формувати комунікативну компетентність.

На сьогодні недостатньо точно знати мовну систему (її одиниці і правила їх трансформації та поєднання), необхідно мати уявлення про здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне спілкування.

Ми погоджуємось із думкою Л. Мамчур, яка стверджує

«комунікативний аспект у навчанні української мови тісно пов'язаний з практичною спрямованістю вивчення шкільного курсу мови, який передбачає навчання діяльності спілкування, створення і застосування таких методичних систем, які сприяли б формуванню у школярів бажання спілкуватися, взаємодіяти із співрозмовником, впливати на нього, розвитку вмінь будувати власні висловлювання і контролювати перебіг комунікації, що забезпечить їхню комунікативну компетентність у суспільстві та входження у соціум» [4, с.3].

Ефективність формування компетенцій національно-мовної особистості залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення організації мовної освіти, свідомого проектування змісту навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів і прийомів. При цьому традиційні форми і методи навчання стають підґрунтям наступного їх творчого переосмислення й оновлення.

Процес формування комунікативної компетентності першокласників розпочинається з удосконалення навичок усного мовлення. Він охоплює формування в учнів спочатку аудіативних умінь і навичок, а потім навичок говоріння, що включає роботу над побудовою як діалогічних, так і монологічних висловлювань.

Формуючи навички говоріння, працювати над удосконаленням звуковимови і культури мовлення, збагаченням, уточненням і активізацією словника, удосконаленням граматичного ладу мовлення. Особливу увагу приділяти усвідомленому ставленню учнів до свого мовлення.

Розвиток навичок діалогічного мовлення розпочинається з першого класу. Саме тому на уроках навчання грамоти в 1 класі варто слід навчати дітей будувати запитання і відповіді на них, тобто ознайомлювати із репліками-запитаннями та репліками-відповідями. Для цього використовувати малюнки, невеликі за обсягом тексти, безпосередню навчальну ситуацію в класі.

Надзвичайно важливим моментом у навчанні молодших школярів складати монологічні висловлювання є вибір теми і мети. Для роботи над твором у початкових класах обирати добре відомі предмети зі світу природи, життєвого досвіду дітей, безпосередніх спостережень.

Мовленнєва активність учнів підвищується в умовах інтерактивного навчання, оскільки у процесі парної, групової чи колективної взаємодії відбувається обмін думками, обговорення поставлених проблемних завдань. Учні, працюючи в команді («Акваріум», «Ажурна плитка», «Експертні групи», «Карусель», «Домашні групи») вчать планувати свої дії, проявляти ініціативу

(вибрати завдання, поради, як організувати роботу); переконувати, нести відповідальність за себе і команду.

Робота в парах дає учням можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером, а потім озвучити це перед класом. Ця форма роботи сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, переконувати, вести діалог. Найчастіше на уроках можна використовувати такі види роботи в парах: гра «Незнайко» (один учень читає, інший виправляє помилки); «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту, статті тощо); гра «Кіт і мишка» (зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи один одного); «Взаємні запитання» (з'ясувати якість засвоєння правила, тексту один одного).

У процесі формування комунікативної компетентності на уроках української мови доцільно створювати ситуативне моделювання (розігрування мовленнєвих ситуацій, імітаційних ігор «Слідопити», «Ти – мені, а я – тобі», «Сходи», «Перехрестя», «Ти – редактор», «Зайвина», «Спіймай помилку», «Вірю – не вірю», «Найрозумніший», «У кріслі автора», «Мовна дуель»), де учні засвоюють необхідні елементарні комунікативні відомості, збагачують свій словниковий запас, формують комунікативно-мовленнєві уміння.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що процес формування комунікативної компетентності вимагає комунікативно-діяльнісного підходу до уроків української мови, тобто підпорядкування вивчення мовних знань мовленнєвому розвитку учнів. Формування комунікативної компетентності сучасних школярів вимагає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності. При цьому перевага надається тим, які створюють таку мовленнєву ситуацію, коли кожний учень має можливість висловитись, проявити себе в комунікативному процесі. Ефективним з таких позицій є інтерактивне навчання, організація якого передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють формуванню комунікативних вмінь і навичок, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі / М. С. Вашуленко. – Київ : Освіта, 2006. – 268 с.
2. Гудзик І. П. Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання) : автореф. дис. д-ра. пед. наук. / І. П. Гудзик. – Київ, 2008. – 39 с.
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2018>. – Назва з екрана.

4. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: дис. доктора пед. 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) / Лідія Іванівна Мамчур. – Херсон : Херсонський державний університет, 2012. – 318 с.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>. – Назва з екрана.

6. Савченко О. Я. Нова українська школа. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1-4 клас), затверджена Колегією Міністерства освіти і науки 22 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>. – Назва з екрана.

The article reveals the problem of formation of junior's pupils speech competence in the context of development of the New Ukrainian school. The authors substantiated the main ways of its formation. The role of interactive learning, which involves the active inclusion of students in speech activity, is revealed.

Key words: speech activity, communicative competence, communicative-activity approach to Ukrainian language lessons, interactive learning.

УДК 37.016:81'243:316.77

Павлишинець Я. В.
студентка IV курсу, спеціальності «Філологія*(англійська)»

Теличко Н. В.
доктор педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлено принципи використання комунікативного методу як засобу підвищення мотивації до розвитку навичок говоріння. Розкрито роль комунікативного методу як нової стратегії навчання іноземної мови.